

Аналітична записка
з питань порівняльного законодавства
щодо діяльності органів судової експертизи*

Анотація

На основі аналізу наукових досліджень, даних проведеного анкетування парламентів держав Європейського Союзу щодо наявності та особливостей функціонування судово-експертних установ розкриваються традиційні підходи до їх створення та управління ними, надання послуг, а також сучасні виклики, новітній досвід і позитивні результати реформування в цій сфері, що можуть бути корисними для України й допоможуть визначити напрямки формування сучасної парадигми судово-експертного забезпечення правосуддя.

Вступна частина. В умовах євроінтеграції та активної співпраці з міжнародними й зарубіжними судово-експертними установами нагальним є дослідження зарубіжного досвіду організації та діяльності судово-експертних установ, аналогічних українським.

Велике значення для створення принципово єдиних підходів до питань нормативно-правового регулювання судової експертизи має практика Європейського суду з прав людини, юрисдикція якого поширюється на всі держави-члени Ради Європи (Україна є членом з 1995 р.), що ратифікували Європейську конвенцію про захист прав людини та основних свобод. Відповідно до статті 42 Регламенту Європейського суду з прав людини Суд може заслухати будь-яку особу в якості експерта або запросити незалежних експертів.

В європейських державах здавна відомі дві основні організаційні форми судової експертизи. Визначальним моментом для першої з них є орієнтація на спеціальні, зокрема й експертні установи, для другої – на конкретних фахівців, занесених у списки судових експертів. Остання організаційно-процесуальна форма судової експертизи в середині минулого століття була відома в соціалістичних європейських країнах як інститут присяжних експертів. Суть інституту присяжних експертів полягала в тому, що проведення експертиз доручалося фахівцям, які прийняли присягу. Сьогодні у країнах ЄС також закріплені ці дві основні організаційні форми судової експертизи. Перша – орієнтація на спеціальні (зокрема й експертні) установи, друга – орієнтація на конкретних фахівців, внесених у списки судових експертів або тих, що отримали ліцензію на право проведення судової експертизи¹.

Основними європейськими документами, що визначають мінімальні стандарти й пропонують різні варіанти судово-експертної діяльності, є такі:

1. Керівні принципи Європейської комісії з ефективності правосуддя (далі – Керівні принципи СЕРЕJ) щодо ролі призначених судом експертів у судових розглядах держав-членів Ради Європи (прийняті на 24-му пленарному

---

¹ Гузела М., Канцір В. Зарубіжний досвід організації судово-експертної діяльності в процесі здійснення кримінального переслідування. 29.10.2018. С. 129-135. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/sep/18385/21.pdf>

засіданні комісії, Страсбург, 11–12 грудня 2014 р.)². У статті 138 Керівних принципів СЕРЕЖ вказується, що відповідно до принципів, сформульованих у цьому документі, кожна держава-член Ради Європи повинна або ввести законодавчі норми, що стосуються прав і обов'язків експертів у судовому процесі, або контролювати чи перевіряти на відповідність існуючим Керівним принципам СЕРЕЖ встановлені в цій країні мінімальні стандарти правил поведінки експертів.

2. Висновки Ради Європи щодо судово-експертної діяльності³.

3. Керівництво з належної практики в цивільній судовій експертизі в Європейському Союзі: європейська експертиза та експертні установи⁴. У рекомендаціях зазначається, що вони є результатом понад десяти років досліджень, дискусій і обговорень між зацікавленими сторонами по всій Європі з метою вдосконалення судової процедури й забезпечення зростання довіри громадян і підприємств до сфери юстиції як у державах-членах ЄС, так і в умовах проживання або роботи в іншій країні, коли йдеться про вирішення транскордонних питань. Протягом майже двох років за фінансової підтримки Головного управління юстиції Європейської комісії (Європейське керівництво із судової експертизи, EGGLE) провідні судді, адвокати, судові експерти, науковці тощо регулярно проводили обговорення основних аспектів судової експертизи в цивільному процесі з метою вдосконалення різних існуючих систем і забезпечення робочої основи передового досвіду в Європі.

Маємо відзначити й велику кількість міжнародних договорів і угод про співробітництво, напрацьованих, зокрема в галузі правової допомоги, що сприяють також і адміністративно-правовому регулюванню судово-експертної діяльності, регламентуючи такі питання: проведення судової експертизи в порядку міжнародної правової допомоги, залучення експертів до суду іноземної держави, проведення допиту експерта за допомогою відео- та телефонної конференції тощо.

Серед низки існуючих мереж, що об'єднують наукові резерви судово-експертних установ сучасних держав, найбільший інтерес викликає Європейська мережа судово-експертних установ (European Network of Forensic Science Institutes, ENFSI), яка є наразі найбільшою у світі організацією судово-експертних установ, що отримала міжнародне визнання та об'єднує у своєму складі численні експертні установи⁵. Ця організація (заснована ще в 1995 р.) створює своєрідний майданчик комунікації судових експертів / експертних установ різних країн світу й забезпечує обмін досвідом у роботі з новітніми технологіями. Однією з умов вступу до ENFSI є обов'язкова акредитація згідно

² Guidelines on the role of court-appointed experts in judicial proceedings of Council of Europe's Member States. Document adopted by CEPEJ at its 24th Plenary meeting. (Strasbourg, 11–12 December, 2014) URL: <https://rm.coe.int/168074827a>

³ Council Conclusions on the Action Plan for the European Forensic Science Area 2.0. 9 March 2023. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7152-2023-INIT/en/pdf>

⁴ Guide to Good Practices in Civil Judicial Expertise in the European Union. EGGLE European Guide for Legal Expertise EEEI, October 2015. URL: <https://experts-institute.eu/wp-content/uploads/2018/03/2016-01-07-eeeei-guide-to-good-practices-egle-en-brochure.pdf>

⁵ Клименко Н. І., Купрієвич О. А. Міжнародне співробітництво судово-експертних установ. Вісник кримінального судочинства. 2015. № 4. С. 130–134.

з міжнародними стандартами, один із яких запроваджено в Україні як національний нормативний документ – ДСТУ ISO/IEC 17025:2017 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій»⁶.

Сьогодні в Україні функціонує 7 відомчих державних судово-експертних установ (Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства оборони України, Державної прикордонної служби України та Державного бюро розслідувань⁷), але не всі вони є членами Європейської мережі судово-експертних установ і не всі відповідають зазначеним вище стандартам. До того ж їх відомче підпорядкування свідчить про відсутність єдиного координаційного органу. Варто зауважити, що основні напрямки діяльності, компетенція, структурні підрозділи, зона територіального обслуговування та інші повноваження Науково-дослідного інституту судових експертиз Державного бюро розслідувань поки детально не визначені у відповідних актах та перебувають у стані розробки⁸.

Будь-яка розвинена держава одним із основних завдань вбачає постійне підвищення якості продукції та послуг національних виробників. Така сама тенденція спостерігається у сфері діяльності судово-експертних установ, «продукцією» яких є судові експертизи.

Актуальність необхідності реформування судової експертизи підтверджується, зокрема й тим, що на розгляді Верховної Ради України перебуває 4 законопроекти, які передбачають регулювання судово-експертної діяльності в Україні (реєстр. № 6284, 6284-1, 6284-2, 6284-3). Отже вивчення зарубіжного досвіду діяльності судово-експертних установ набуває ваги у контексті вітчизняного законотворення.

Основна частина. Судова експертиза є необхідним елементом для системи правосуддя. Тому кожна держава з урахуванням сучасних вимог і національних традицій вирішує питання щодо створення і функціонування судово-експертних установ та правового статусу експертів.

Судово-експертну діяльність в Україні здійснюють державні спеціалізовані установи, їх територіальні філії, експертні установи комунальної форми власності, а також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених Законом України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року № 4038-XII.

Відповідно до частини другої статті 7 зазначеного Закону до державних спеціалізованих установ належать: науково-дослідні установи судових експертиз Міністерства юстиції України; науково-дослідні установи судових експертиз, судово-медичні та судово-психіатричні установи Міністерства охорони здоров'я

⁶ ДСТУ ISO/IEC 17025:2017 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій». URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=74782

⁷ Про затвердження організаційної структури Державного бюро розслідувань : Указ Президента України від 05.02.2020 № 41/2020. *Офіційний вісник України*. 2020. № 14. Ст. 547.

⁸ Агапова О. В. Щодо необхідності розробки концепції розвитку сфери експертного забезпечення правосуддя в Україні. URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/15602/14930>

України; експертні служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства оборони України, Служби безпеки України та Державної прикордонної служби України.

Виключно державними спеціалізованими установами здійснюється судово-експертна діяльність, пов'язана із проведенням криміналістичних, судово-медичних і судово-психіатричних експертиз.

Як зазначено у статті 15 Закону № 4038-ХІІ, проведення науково-дослідними установами судових експертиз наукових розробок з питань організації та проведення судових експертиз фінансується за рахунок Державного бюджету України.

Проведення судових експертиз державними спеціалізованими установами у кримінальних провадженнях за дорученням слідчого, дізнавача, прокурора, суду та у справах про адміністративні правопорушення здійснюється за рахунок коштів, які цільовим призначенням виділяються цим експертним установам із Державного бюджету України.

Проведення судових експертиз, обстежень і досліджень у кримінальному провадженні державними спеціалізованими установами, судово-медичними та судово-психіатричними установами на замовлення підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, їх захисників, законного представника, потерпілого, його представника здійснюється за рахунок замовника. В інших випадках проведення судових експертиз, обстежень і досліджень судово-медичними та судово-психіатричними установами здійснюється за рахунок коштів, які безпосередньо і за цільовим призначенням виділяються цим експертним установам із державного чи місцевого бюджетів.

Якщо йдеться про витрати на проведення судових експертиз науково-дослідними установами Міністерства юстиції України та судово-медичними й судово-психіатричними установами Міністерства охорони здоров'я України у цивільних і господарських справах, то вони підлягають відшкодуванню в порядку, передбаченому чинним законодавством.

Проведення інших експертних досліджень і обстежень державними спеціалізованими установами здійснюється за рахунок замовника. Державні спеціалізовані установи, а також фахівці, що не є працівниками цих установ, виконують і інші роботи на договірних засадах.

Стосовно спеціалізованих установ у досліджуваній сфері, можна виокремити кілька основних моделей, на основі яких вони можуть будуватися. Коротко моделі доцільно охарактеризувати з урахуванням запропонованих для України варіантів створення системи судово-експертних інституцій:

1) класична (традиційна) модель (існуюча сьогодні в Україні, яка характеризується децентралізацією в побудові системи експертних установ, функціонуванням мережі державних і комунальних експертних установ та служб, підвідомчих обмеженому законом колу суб'єктів (міністерствам та відомствам), наявністю внутрішньовідомчого правового регулювання. Різновиди: а) із обмеженням приватних експертів у праві проведення криміналістичних, судово-медичних, судово-психіатричних експертиз; б) із

наданням приватним експертам права проведення судово-медичних та криміналістичних експертиз (за виключенням окремих груп об'єктів);

2) неокласична (оновлена традиційна) модель передбачає, як і попередня модель, децентралізацію в побудові системи експертних установ, функціонування існуючої мережі державних і комунальних експертних установ та служб із можливістю створення нових експертних установ необмеженим колом суб'єктів (міністерств та відомств), наявністю внутрішньовідомчого правового регулювання;

3) радикальна модель є новою для України, вона передбачає централізацію шляхом створення єдиного Центрального органу виконавчої влади – Державної або Національної експертної служби (підпорядкованого Кабінету Міністрів України або Міністерству юстиції), який буде забезпечувати реалізацію державної політики у сфері експертного забезпечення правосуддя. Їй будуть підпорядковані усі відомчі державні та недержавні експертні установи й приватні судові експерти, із якими служба укладатиме угоди про надання послуг судової експертизи та здійснюватиме їх оплату. Служба забезпечуватиме роботу Центральної експертно-кваліфікаційної комісії з метою присвоєння (позбавлення) кваліфікації судовим експертам, притягнення їх до дисциплінарної відповідальності, здійснення контролю за організацією їх діяльності, забезпечення ведення Реєстрів атестованих судових експертів та методик проведення судових експертиз. Також Служба відповідатиме за організацію проведення науково-дослідних робіт у галузі судової експертизи та нормативно-методичне забезпечення судових експертів;

4) змішана (частково радикальна) модель, що містить в основі класичну або неокласичну модель із існуванням розгалуженої системи відомчих експертних установ, але з елементами централізації – визначенням Міністерства юстиції єдиним органом, який формує державну політику в судово-експертній галузі, а також запровадженням єдиних кваліфікаційного та дисциплінарного органів (комісій) при Міністерстві юстиції, до складу яких у рівному співвідношенні будуть входити представники різних відомств, що мають у підпорядкуванні експертні установи, а також представники приватного сектору судових експертів;

5) змагальна модель – заснована на децентралізації розгалуженої системи відомчих експертних установ із тією особливістю, що експертні установи, підпорядковані відомствам, які мають функції досудового розслідування, забезпечують виключно потреби відповідних органів досудового розслідування у проведенні судових експертиз, залученні спеціалістів до проведення слідчих дій (експерт обвинувачення, висновок обвинувачення). Кожен орган (відомство) із такими функціями повинен мати свою експертну службу. На відміну від цього, експертні установи та експерти, які не підпорядковані таким відомствам (експертні установи Міністерства юстиції, Міністерства охорони здоров'я, експертні установи недержавної форми власності та приватні експерти), – надають експертні послуги за призначенням суду та на замовлення інших осіб

(органів) у будь-якому з видів провадження (експерт захисту, висновок захисту, альтернативна експертиза, повторна експертиза)⁹.

Аналізуючи особливості створення, підпорядкування, функціонування експертно-судових установ в інших державах, необхідно зауважити, що єдиного підходу до організаційно-управлінського та фінансового забезпечення не існує.

У деяких державах експертно-криміналістична служба є частиною Міністерства юстиції (наприклад, в Португалії, Азербайджані, Естонії, Нідерландах, Ірландії, Литві, Молдові) або Міністерства оборони, входячи до складу озброєних поліцейських формувань (наприклад, у Франції).

До складу Міністерства внутрішніх справ (поліції) судово-експертні установи входять в Албанії, Австрії, Болгарії, Чорногорії, Данії, Фінляндії, Франції, Греції, Грузії, Хорватії, Італії, Чехії, Латвії, Угорщині, Македонії, Молдові, Німеччині, Норвегії, Польщі, Румунії, Словаччині, Іспанії, Сербії, Швеції, Швейцарії, Туреччині.

В окремих країнах судово-експертні установи також знаходяться у складі інших державних організацій, зокрема: Вірменія (Незалежне національне бюро у складі Уряду Вірменії), Грузія (Незалежне національне бюро у складі Уряду Грузії), Франція (судово-експертні інститути, що належать до жандармерії Франції), Італія (судово-експертні інститути італійських карабінерів)¹⁰.

Судово-експертні лабораторії в деяких державах підпорядковані Міністерству юстиції на додаток до судово-експертних лабораторій, що знаходяться в управлінні Міністерства внутрішніх справ (наприклад, в Іспанії та Польщі).

В Іспанії два окремі відомства мають судово-експертні лабораторії і залучені до судово-експертної діяльності – Міністерство внутрішніх справ і Міністерство юстиції. Самостійні експертно-криміналістичні підрозділи є в Національній поліції і в Цивільній гвардії, а також в автономних поліціях Країни Басків і Каталонії.

У Словаччині та Туреччині судові лабораторії, що займаються біомедичними дослідженнями, входять зазвичай до складу університетів як їх науково-дослідницькі підрозділи¹¹.

Німеччина. За результатами вивчення системи судово-експертних установ Німеччини потрібно відзначити, що в Німеччині традиційно судово-експертні підрозділи перебувають у структурі правоохоронної системи, і безпосередньо – поліції. Основними суб'єктами судово-експертного забезпечення правоохоронної діяльності в Німеччині є криміналістичні підрозділи (установи, відділи, лабораторії), представлені, головним чином, у структурі Федерального відомства у кримінальних справах (das Bundeskriminalamt), хоча подібні

⁹ Ткаченко Н. М., Алексейчук В. І. Вибір моделі системи інституцій судової експертизи в Україні (переваги та ризики). 10–11 грудня 2021 р. С. 125–131. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/law/55nov2021/33.pdf>

¹⁰ Іванович А. Організаційна підпорядкованість судово-експертних установ у Європі – сучасний стан. Ароцкерівські читання: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 90-річчю від дня народження видатного вченого-криміналіста, д-ра юрид. наук, проф. Л. Ю. Ароцкера (Полтава, 25 трав. 2017 р.) / Міністерство юстиції України; ХНДІСЕ. Харків, 2017. С. 37–40.

¹¹ Адміністративно-правове регулювання судово-експертної діяльності: монографія / О.О. Олійник, В.В. Галуцько, О.М. Єшук. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 224 с.

підрозділи є й інших державних органах, а також у приватній сфері. Зокрема, криміналістичні дослідження в Німеччині здійснюються відповідними підрозділами Митного кримінального відомства Міністерства фінансів (Zollkriminalamt), Федеральної поліції (Hundespolizei) та інших органів, а судово-токсикологічні дослідження можуть проводитися в інститутах судової медицини при університетах.¹²

У Німеччині існують експертно-криміналістичні підрозділи Федерального відомства у кримінальних справах, які проводять весь спектр судових (криміналістичних) експертиз для правоохоронних органів країни. У кожній адміністративно-територіальній одиниці «землі» (Hundesland) є своя незалежна судово-експертна лабораторія, а федеральні формування Федерального відомства у кримінальних справах мають власні підрозділи для проведення спеціальних експертиз і досліджень, а також свої бази даних криміналістично значимої інформації¹³.

Судово-медичні розслідування у кримінальних справах проводяться державними інститутами судової експертизи на федеральному та земельному рівнях, наприклад, Інститутом судової експертизи (КТ) Управління федеральної кримінальної поліції (ВКА) або Інститутом судової експертизи (ЛКА КТІ) поліції Берліна. Відповідна юридична особа (наприклад, федеральний уряд або земля Берлін) оплачує витрати на персонал цих державних установ або відомств¹⁴.

У судочинстві Німеччини тривалий час успішно функціонує інститут приватної експертизи. Якщо сторони процесу домовляться про залучення певних осіб у якості експертів, суд повинен дати на це згоду (§ 403 ЦПК Німеччини)¹⁵.

Франція. У Франції історично склалося так, що до судово-експертної діяльності залучені два окремих поліцейських формування: Національна жандармерія й Національна поліція, які підпорядковуються Міністерству оборони. До складу Національної жандармерії входить унікальний експертно-криміналістичний інститут (IRCGN), який тісно співпрацює з поліцейськими слідчими, прокурорами й суддями.

Для Франції також характерно, що Інститути медико-судової експертизи зазвичай приєднуються до державних лікарень.

Організація та діяльність судово-експертних установ у Франції ґрунтується на національному та міжнародному законодавстві, що регламентує особливості проведення судових експертиз і правовий статус експерта¹⁶. Міжнародна та національна судово-експертна діяльність і співробітництво

¹² Лопата О.А. Міжнародне співробітництво експертної служби МВС України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 2017. 234 с.

¹³ Система забезпечення судово-експертної діяльності в державах-членах НАТО: наук.-практ. огляд / С.О. Любченко, Ю.Ю. Нізовцев, О.А. Парфило; за заг. ред. О.А. Парфила; СБУ; Укр. НДІ спец. техніки та суд. експертиз. Київ: АртЕк, 2015. 56 с.

¹⁴ ECPRD Request 4652: Forensic Examinations. \Responses\GERMANY – DEUTSCHER BUNDESTAG. URL: https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/611192/Reply4652_EN.pdf

¹⁵ Г. Авдеева. Проблема гармонізації законодавства України у галузі судової експертизи із законодавством країн Європейського Союзу. С. 634-637. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7223/1/Avdeeva_634.pdf

¹⁶ Чумак В.В. Зарубіжний досвід організації діяльності судово-експертних установ. *Вісник ХНУВС*. 2020. № 4(91). С. 235–244.

регулюються у цій державі цивільним процесуальним законодавством та законодавством про судову експертизу, положення яких ґрунтуються на нормах Гаазької конвенції від 18 березня 1970 р. (Франція підписала цю Конвенцію 24 серпня 1972 р. і опублікувала постанову про її підписання 9 квітня 1975 р.).

Всю організацію та діяльність судово-експертних установ Франції побудовано за міжнародними стандартами, на підставі чого у французькій судово-експертній системі є міжнародна експертиза. Міжнародна експертиза зачіпає інтереси міжнародної торгівлі, навіть якщо наразі «поняття торгового характеру передбачено «до відома», критерієм вважається тільки характер угод... поняття торгівлі охоплює операції з торгівлі, виробництва, будівельну діяльність та інші види надання послуг»¹⁷.

Спільною тенденцією для судово-експертних установ Німеччини та Франції є об'єднання судових експертів в асоціації за галузями знань, більше того, останнім часом обговорюється питання створення асоціацій, які б об'єднували експертів країн ЄС.

У наукових дослідженнях звертається увага на те, що «у Франції існує практика створення експертних асоціацій, палат та спілок. У кожній асоціації, палаті або спілці експертів обов'язково існує відповідний кодекс із правами, обов'язками та правилами даної організації. Так, експерт, який є членом даної професійної асоціації або палати, зобов'язаний дотримуватися зазначених кодексом правил, мати права й нести певні обов'язки»¹⁸.

Велика Британія. У Великій Британії проведено реформу діяльності судово-експертних установ. Під час численних перевірок було виявлено, що установи, які знаходяться в системі поліції, не здатні повністю самостійно справлятися з наданням судово-експертних послуг, особливо нових видів, як от експертиза цифрових доказів. Тому частину послуг державні судово-експертні установи передали на аутсорсінг провайдерам, що призвело до суттєвих ризиків за відсутності відповідного й належного правового регулювання діяльності останніх. Виявилися також недоліки контролю / нагляду Міністерства внутрішніх справ і Міністерства юстиції за судово-медичною експертизою, що суттєво відставала від ринкових потреб, а також недоліки наукового забезпечення експертної діяльності. Дала про себе знати й недостатність фінансування як судово-експертної діяльності, так і досліджень у цій сфері. Ці виклики стимулювали до визначення стратегічних пріоритетів судової експертизи, досліджень, розробок, зміни законодавства. Структура ринку судової експертизи в Англії та Уельсі була переглянута, у нього повноцінно включили приватний сектор постачальників судово-експертних послуг, зберігаючи й забезпечення силами установ у системі поліції. Сучасне британське законодавство передбачає можливість залучення до судово-експертної роботи фахівців приватних криміналістичних лабораторій, що створює здорову

¹⁷ Тополя Р. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання експертно-криміналістичних досліджень транспортних засобів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 183–187.

¹⁸ Завидняк І. О. Позитивний досвід розвинених країн європейського союзу у використанні спеціальних знань під час розслідування злочинів у сфері господарської діяльності. *Теорія та практика судово-експертної діяльності: мат-ли VIII Міжвідом. конф.* (Київ, 27.11.2019). Київ, 2019. С. 161.

конкуренцію на ринку таких послуг, збалансовує їх ціну та якість. Таким чином, забезпечуються рівні умови гри між приватним і державним сектором. Правове регулювання спрямоване на уникнення надмірних потрясінь на ринку судово-експертних послуг, таких як кластеризація контрактів на будь-який рік, і на збереження можливостей малих провайдерів у нішевих видах судово-експертних послуг. Серед нових інституцій наявні Реєстр свідків-експертів Великої Британії, Інститут свідків-експертів, Товариство свідків-експертів¹⁹.

Чехія. Судово-експертними організаціями в Чехії є не лише державні та недержавні установи, що на професійній основі здійснюють експертну діяльність, а й вищі навчальні заклади, наукові інститути й організації, які на прохання державних органів можуть виконати експертне дослідження та скласти висновок судової експертизи²⁰. Судово-експертна діяльність у цій державі регулюється Законом № 36 від 20 квітня 1967 року «Про експертів і перекладачів».

Естонія. Інститут судової експертизи Естонії (ЕКЕІ) є державним органом у сфері управління Міністерства юстиції із власним бюджетом і банківськими рахунками. Витрати ЕКЕІ покриваються з державного бюджету, доходів від господарської діяльності та дослідницьких проєктів, платежів від державних органів, підтримки Європейського Союзу, міжнародних організацій, іноземних держав або іноземних неурядових організацій та інших доходів²¹.

Під час кримінального провадження суд, орган слідства, прокуратура або орган, який здійснює позасудове провадження, до процесуальних витрат приєднує витрати на експертизу; потім вони збираються або залишаються нестягнутими відповідно до процедури, передбаченої Кримінально-процесуальним кодексом. Проведення експертиз в установі судових експертиз фінансується з державного бюджету.

Португалія. У Португалії офіційні лабораторії, експертні установи та відділи можуть залучати субпідрядників для проведення експертних досліджень за умови, що вони не зацікавлені у справі та не мають стосунків зі сторонами (стаття 467(4) КПК Португалії). Судово-медичні експертизи зазвичай проводяться Національним інститутом юридичної медицини та судової експертизи (INMLCF). Тому призначає експертів сама установа. Якщо це неможливо, експертизу можуть проводити треті сторони, державні чи приватні, найняті або призначені для цієї мети²².

Національний інститут юридичної медицини та судової експертизи Португалії є державною установою зі спеціальним статусом відповідно до закону. Він наділений адміністративною та фінансовою автономією та власними активами. INMLCF виконує повноваження Міністерства юстиції під наглядом та

¹⁹ Forensics Science Experts for Court. URL: https://www.bericon.co.uk/?gelid=CjwKCAjw5pShBhB_EiwAvmnNVwJb1ks-fmfZc6hH5M6sqH5YTfMn1dBxUiNEwuryDI-qQmo9YYkRuRoCbmAQAvD_BwE

²⁰ Тополя Р. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання експертно-криміналістичних досліджень транспортних засобів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 183–187.

²¹ ECPRD Request 4652: Forensic Examinations. \Responses\ESTONIA – RIIGIKOGU. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/608049/ECPRD%204652.docx>

²² ECPRD Request 4652: Forensic Examinations. \Responses \PORTUGAL – ASSEMBLEIA DA REPUBLICA. URL: https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/609544/ECPRD_4652.doc

керівництвом члена уряду, відповідального за юстицію. Під час виконання своїх експертно-криміналістичних обов'язків Інститут відповідальний за співпрацю із судами, прокуратурою та органами кримінальної поліції, іншими департаментами та установами, залученими до системи відправлення правосуддя, до проведення судово-медичних експертиз та оцінок, які вимагаються відповідно до закону. Він надає також експертно-технічну та лабораторну підтримку в межах своїх обов'язків.

INMLCF отримує надходження від асигнувань, виділених йому з державного бюджету, і має такі власні доходи: а) суми, що стягуються за послуги, що надаються у сферах, пов'язаних із застосуванням юридичної медицини та судово-медичних знань для громадськості та приватним особам, вітчизняним чи іноземним; б) субсидії, гранти, внески, пожертви та спадщина, надані будь-якими національними чи іноземними державними чи приватними організаціями; в) суми, що стягуються за реєстрацію або зарахування до навчальних заходів; г) надходження від продажу власних активів і створення прав на них; г) трансферти в рамках заходів, які підтримуються структурними фондами Європейського Союзу; д) надходження від продажу видань; е) будь-який інший дохід, закріплений законом, угодою чи контрактом. Власні доходи розподіляються на витрати INMLCF під час виконання бюджету року, якого вони стосуються. Невикористані залишки можуть бути перенесені на наступний рік відповідно до декрету-закону про виконання річного бюджету.

Румунія. У Румунії судова експертиза проводиться уповноваженими експертами-криміналістами, які здійснюють свою діяльність у державних інститутах або у спеціалізованих державних чи приватних лабораторіях, створених відповідно до положень законодавства. Важливим чинником підвищення ефективності судової діяльності у процесі здійснення правосуддя є діяльність із проведення судових експертиз за призначенням судів або органів карного розшуку, яка здійснюється працівниками Національного інституту судової експертизи²³. Установа знаходиться в підпорядкуванні поліції. Її експерти, спеціалісти й техніки здійснюють експертизи, судово-медичні висновки або іншу професійну діяльність у галузі, за якою вони були спеціалізовані, лише у кримінальних справах і лише на вимогу судових органів із дотриманням чинного кримінального законодавства та кримінального процесу.

Словаччина. Відповідно до законодавства Словаччини застосовуються і державна, і приватна судова експертиза. Державні судово-експертні установи фінансуються з державного бюджету. У кримінальному провадженні судові експертизи також оплачуються державою²⁴.

Нідерланди. Законодавство Нідерландів вимагає, щоб призначений прокурором експерт був пов'язаний із однією з експертних лабораторій. Разом із тим, існує окремий Нідерландський інститут судової експертизи (NFI), який

²³ ECPRD Request 4652: Forensic Examinations. \Responses\ROMANIA – CAMERA DEPUTATILOR. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/607440/ECPRD%204652.docx>

²⁴ ECPRD Request 4652: Forensic Examinations. \Responses\SLOVAKIA – NATIONAL COUNCIL. URL: https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/609305/Slovakia_Forensic%20Examinations.docx

отримує бюджет від Міністерства юстиції та безпеки. Щоб запобігти необмеженому зверненню до NFI, щороку він укладає так звану угоду про рівень обслуговування (SLA) із поліцією та прокуратурою, в якій зазначаються спроможності надання послуг NFI²⁵.

Для багатьох продуктів узгоджено їх максимальну кількість (наприклад, максимум 200 тестів ДНК на місяць), для деяких результатів (наприклад, для відділу цифрової біометрії) SLA складається з максимальної кількості робочих годин.

Крім того, було запроваджено схему «єдиного вікна» (OSS). Завдяки цій системі NFI функціонує як лічильник для всіх заявок на судово-технічні дослідження в Нідерландах.

Якщо поліція чи судові органи проводять судові дослідження в NFI, окреме виставлення рахунків чи оплата не відбувається.

Поліція та судові органи також можуть звертатися до NFI за межами SLA, однак це не підпадає під паушальне фінансування, тому за надані послуги необхідно платити окремо. Судово-медичні дослідження, які проводяться приватними установами, оплачуються окремо в кожному конкретному випадку.

У межах системи обслуговування SLA також укладаються угоди про тривалість судового розслідування. Ці терміни можна коригувати. У 2019 році, наприклад, заявлялося, що дослідження матеріалу ДНК засуджених може тривати 19 днів, у 2020 році термін доставки скоротився до 14 днів.

Швеція. У Словаччині, як і у Швеції, діє принцип вільного надання доказів у цивільному судочинстві. Але якщо здійснити судово-медичну експертизу до початку провадження в суді забажає сторона у Словаччині, то це можливо лише у приватній установі чи у приватного експерта²⁶. Натомість у Швеції за бажанням сторони можна подати заявку до Національного центру судово-медичної експертизи (NFC)²⁷. NFC є незалежною експертною організацією в поліцейському управлінні Швеції, яка відповідає за криміналістику. NFC в основному обслуговує поліцію, прокуратуру та суди із аналізом криміналістики, але також виконує замовлення від приватних осіб.

NFC не виставляє рахунки поліції, прокуратурі чи судам. Однак є один виняток – якщо суд призначає експертизу у справі, де обвинувачення здійснює потерпілий (а не прокурор). У таких випадках NFC стягує плату за експертизу. NFC Швеції отримує кошти безпосередньо з бюджету.

Як правило, NFC віддає пріоритет дорученням від органів судової системи (судів, поліції та прокуратури). Деякі справи також мають пріоритет над іншими. Наприклад, справи щодо тяжких злочинів, таких як вбивства, замах на вбивства, пограбування та зґвалтування також є пріоритетними. Випадки, коли людині загрожує поранення, викрадення, терористичний злочин тощо, можна

---

²⁵ ECPRD Request 4652: Forensic Examinations. \Responses\ NETHERLANDS – TWEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/610291/Dutch%20reply%20request%204652%20%E2%80%93%20Forensic%20Examinations.docx>

²⁶ ECPRD Request 4652: Forensic Examinations. \Responses\SLOVAKIA – NATIONAL COUNCIL. URL: https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/609305/Slovakia_Forensic%20Examinations.docx

²⁷ ECPRD Request 4652: Forensic Examinations. \Responses\SWEDEN – RIKSDAG. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/603210/ECPRDForensicexaminations.docx>

розглядати як гострі випадки, коли NFC працює цілодобово. Всі інші справи залишаються без руху, доки не буде вирішено гострий випадок. Отже, неможливо визначити, скільки часу триватиме експертиза в інших справах. На своєму вебсайті NFC повідомляє, що судово-медична експертиза почерку в цивільному процесі на даний момент займає приблизно 16 місяців. Безперечно, це є негативним у роботі установи й суперечить підходам Європейського суду з прав людини, який закликає до максимального зменшення строків проведення експертизи. Аналогічна експертиза у Латвії проводиться у строк до 10 тижнів²⁸.

Люксембург. Стосовно проведення судово-медичних експертиз, варто зазначити, що службою, відповідальною за цей вид експертиз у Люксембурзі, є медично-юридична служба Національної лабораторії охорони здоров'я²⁹. У цій установі експертизи можуть проводитися на вимогу окружних судів Люксембургу та Дікірха, а також іноземних експертних бюро чи юридичних органів.

Інформація про оплату цих послуг законом не передбачена. Тим не менше, можна відзначити, що Національна лабораторія здоров'я повністю фінансується державою.

Латвія. У 2022 році стартувала реформа системи судової експертизи в Латвії. Міністерство внутрішніх справ цієї держави підписало угоду з Міністерством юстиції щодо проекту, який передбачає створення єдиного Державного центру судової експертизи, що підпорядковуватиметься Міністерству юстиції, об'єднавши Державне бюро судової експертизи (SFBSB) та Департамент судової експертизи Державної поліції.

Міністерство юстиції відіграє провідну роль у розробці політики у сфері судової експертизи, і відповідно до плану, затвердженого Урядом, саме Міністерству юстиції надано провідну роль у процесі створення єдиної установи судової експертизи. З огляду на зазначене, координацію та реалізацію заходів в експертних установах проекту здійснюватиме Міністерство юстиції. Проект триватиме до 30 квітня 2024 року. Попередньо очікується, що створення єдиної інституції судової експертизи сприятиме подальшому просуванню верховенства права у країні. Фахівці зауважують: по-перше, експертиза предметів і слідів, вилучених в одній справі, виключить ризик втрати слідів в іншій експертизі, оскільки на експертизі працюватиме одна група експертів, що також скоротить загальну тривалість експертиз і позитивно вплине на час розгляду справи; по-друге, буде покращено супровід судово-медичних експертів на місці події; по-третє, значно збільшиться потенціал для розробки судово-експертної політики³⁰.

Департамент судової експертизи Державної поліції Латвії наразі безкоштовно проводить експертизу у кримінальному або адміністративному

²⁸ ECPRD Request 4652: Forensic Examinations.\ Responses\LATVIA – LATVIJAS REPUBLIKAS SAEIMA. URL: https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/603840/ECPRD_4652.docx

²⁹ ECPRD Request 4652: Forensic Examinations.\ Responses\LUXEMBOURG – CHAMBRE DES DEPUTES. URL: https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/607052/4652_Reply_CHD_Forensic%20Examinations.docx

³⁰ Латвія починає модернізацію системи судової експертизи. 20.06.2022. URL: https://www.iem.gov.lv/en/article/latvia-launches-modernization-forensic-examination-system?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F

судочинстві на підставі ухвали ініціатора процесу (суду, правоохоронного органу) про надання висновку експертизи.

У Латвії судово-медичні експертизи проводяться Державним бюро судової експертизи (SFSB) та Державним центром судово-медичної експертизи (SCFME) (однак інші установи також беруть участь у судово-медичній експертизі). Судово-психіатричні та психологічні експертизи проводяться в Ризькому психіатрично-наркологічному центрі³¹.

Державне бюро судової експертизи (SFSB) є державною установою при Міністерстві юстиції Латвії, яка надає послуги судово-розшукової діяльності правоохоронним органам, а також іншим юридичним і фізичним особам.

Кіпр. Судово-медична експертиза на Кіпрі здійснюється за рішенням суду й виконується державною Службою судової експертизи³². У межах кримінального судочинства це державна послуга, а тому оплата її не здійснюється. Служба судової експертизи повністю фінансується з бюджету.

Греція. У Греції існують державні судово-медичні установи. Такі як Відділ криміналістичної експертизи грецької поліції, який є Національною службою судово-медичної експертизи Греції, він надає значну наукову підтримку й допомогу в роботі поліції, а також у роботі всіх органів прокуратури та правоохоронних органів³³. Всі експертизи у межах кримінального провадження фінансуються державою.

Фінляндія (Швеція). Системи експертних установ Фінляндії та Швеції складаються з державних і приватних лабораторій, які здійснюють проведення судової експертизи; освітніх установ, які здійснюють підготовку фахівців у галузі судової експертизи. Особливістю підготовки експертних кадрів у Фінляндії та Швеції є те, що після закінчення навчання у вищому навчальному закладі експерт отримує диплом магістра й сертифікат, на підставі якого він має право проводити судову експертизу як в державних органах, так і у приватній практиці. Процесуальне законодавство Фінляндії та Швеції надає судовому експертові статус свідка і не містить терміну «спеціаліст». Розподіл посад експерта й фахівця у Державних лабораторіях Фінляндії здійснюється за науковим ступенем: експерт має ступінь магістра, а фахівець – ступінь бакалавра, що підтверджується відповідними дипломами про вищу освіту³⁴.

У Фінляндії єдиним інститутом судової експертизи є Криміналістична лабораторія Національного бюро розслідувань (NBI), яке несе відповідальність за всі судові експертизи, за винятком судово-медичної та судово-токсикологічної експертизи, за які відповідає Фінський інститут охорони здоров'я та соціального забезпечення³⁵. Криміналістична лабораторія NBI є частиною поліції Фінляндії,

³¹ ECPD Request 4652: Forensic Examinations.\ Responses\LATVIA – LATVIJAS REPUBLIKAS SAEIMA. URL: https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/603840/ECPRD_4652.docx

³² ECPD Request 4652: Forensic Examinations.\ Responses\CYPRUS – HOUSE OF REPRESENTATIVES. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/602313>

³³ ECPD Request 4652: Forensic Examinations.\ Responses\CZECHIA – CHANCELLORY OF THE CHAMBER OF DEPUTIES. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/609490/ECPRD%204652.pdf>

³⁴ Авдеева Г. Проблема гармонізації законодавства України у галузі судової експертизи із законодавством країн Європейського Союзу. С. 634–637. URL: https://dSPACE.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7223/1/Avdeeva_634.pdf

³⁵ ECPD Request 4652: Forensic Examinations.\ Responses\FINLAND – EDUSKUNTA. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/608623/ECPRD%204652%20Forensic%20Examinations.pdf>

тому фінансується з бюджету поліції (Міністерство внутрішніх справ). Тривалість судово-медичної експертизи у Фінляндії, як і в більшості країн, не регулюється, проте враховуються деякі загальні положення щодо тривалості попереднього слідства. Наприклад, у Лабораторії криміналістичної експертизи NBI середня тривалість деяких судових експертиз у 2020 році була такою: а) інформаційні технології (ІТ) – 93 дні; б) наркотичні засоби та психотропні речовини – 19 днів; в) почерк – 95 днів; г) трасологія – 37 днів; ґ) зброя – 22 дні; д) вибухівка – 39 днів; е) візуалізація – 43 дні; є) біологія (ДНК) – 64 дні.

Хорватія. У Хорватії експертну діяльність провадять і установи, й окремі експерти – відбираються переважно із числа постійних судових експертів для певного виду експертизи. Експертиза може бути доручена професійному закладу (лікарні, хімічній лабораторії, факультету тощо)³⁶. За наявності спеціальної установи для проведення певного виду експертизи (щодо фальшивих грошей, почеркознавства, дактилоскопічної експертизи тощо), особливо у складних справах, виконавцем призначається в першу чергу ця установа.

Бельгія. Серед провідних експертних установ Бельгії є Національний інститут криміналістики і кримінології (NICC). Він вважається центральним органом судово-медичних розслідувань. Основною діяльністю NICC є проведення судово-медичної експертизи. Також інститут здійснює наукові дослідження, надає допомогу й консультації органам юстиції, створює і веде базу даних кримінальних справ, бере участь у науковій координації діяльності лабораторій поліції та ін.³⁷.

Зауважимо, що в Бельгії існує ряд спеціалізованих лабораторій, що здійснюють експертизу і не в кримінальній сфері або ж забезпечують альтернативну експертизу.

Литва. Характеризуючи судово-експертну систему Литви, слід зазначити, що у країні діє інституціональна судово-експертна система, оскільки більшість судових експертиз проводять п'ять державних судово-експертних установ – Литовський центр судово-медичної експертизи, Центр кримінальних розслідувань поліції Литви, Пожежно-дослідний центр Управління пожежної охорони та рятування МВС, Державна служба судової медицини, Державна судово-психіатрична служба МОЗ³⁸.

Відповідно до статті 22 Закону Литви «Про судову експертизу» організаційно-правова форма закладу судових експертиз – бюджетна установа, яка створюється, реорганізовується або ліквідується постановою Уряду в установленому законом порядку, і в якій діючі судові експерти проводять експертні дослідження³⁹.

³⁶ ECPRD Request 4652: Forensic Examinations.\Responses\CROATIA – HRVATSKI SABOR. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/609689/ECPRD%20request%204652%20-%20Forensic%20Examinations.docx>

³⁷ Про NICC. URL: <https://nicc.fgov.be/missie-opdrachten>

³⁸ Литовський центр судово-медичної експертизи. Координаційна рада судових експертів. URL: <https://ltec.lrv.lt/lt/teismo-ekspertu-veiklos-koordinavimo-taryba>

³⁹ Закон Литовської Республіки про судову експертизу. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.286DC4AF9827/asr>

Права та обов'язки власника закладу судової експертизи реалізує Уряд або уповноважений ним орган державного управління. Установа, яка реалізує права та обов'язки власника закладу судової експертизи, затверджує положення про проведення в цьому закладі судових експертиз.

Судово-експертна установа у Литві:

1) проводить судові експертизи згідно з ухвалою суду чи судді, інші експертні дослідження відповідно до доручень прокурорів, працівників органів досудового розслідування чи інших уповноважених законом посадових осіб;

2) проводить наукові дослідження у своїй галузі, готує та затверджує методики експертних досліджень;

3) готує судових експертів у своїй галузі;

4) надає методичну допомогу судам, які призначають експертизу, прокуратурі та органам досудового розслідування або іншим уповноваженим законом посадовим особам;

5) проводить експертні дослідження на замовлення фізичних або юридичних осіб. У цих випадках фізичні або юридичні особи сплачують установі судової експертизи проведені експертизи за тарифами, порядок розрахунку яких визначається установою, що реалізує права та обов'язки власника установи судової експертизи.

Положенням про проведення судових експертиз можуть бути встановлені інші функції.

З метою забезпечення належної якості проведення судових експертиз та постійного вдосконалення судових експертів судовим експертам, які працюють в установі судово-експертної експертизи, присвоюються кваліфікаційні категорії. Наявна кваліфікаційна категорія також може бути врахована при визначенні заробітної плати. Кваліфікаційна категорія присвоюється після оцінки здатності судового експерта, який працює в установі судової експертизи, виконувати покладені на нього функції, а також з урахуванням досягнутих результатів.

Судовому експерту можуть бути присвоєні такі кваліфікаційні категорії: третя (нижча), друга (вища), перша (вища). Порядок присвоєння кваліфікаційних категорій визначається положенням про присвоєння кваліфікаційних категорій установи судової експертизи, яке затверджується керівником установи судової експертизи.

Уся судово-експертна діяльність у Литві регулюється процесуальними законами й законом «Про судову експертизу». Формування політики та стратегії судово-експертної діяльності перебуває під юрисдикцією Міністерства юстиції. Також процесуальні закони й закон «Про судову експертизу» вводять дві додаткові юридичні установи – реєстратора судових експертів і Координаційну раду з питань діяльності судових експертів. Перевагами такої системи судово-експертної діяльності є, на думку дослідників, гармонізація судових експертиз, стандартизація методик, акредитація, наявність мінімальних стандартів щодо

кваліфікації та компетентності судового експерта, упровадження в судово-експертну практику стандартів ЄС, публічність Реєстру судових експертів⁴⁰.

Казахстан. У Казахстані органи судової експертизи – державні юридичні особи, які здійснюють судову експертизу в порядку, встановленому законами Республіки Казахстан⁴¹. Судовим експертом може бути лише громадянин Казахстану. Науково-методичне забезпечення судово-експертної діяльності, а також професійна підготовка та підвищення кваліфікації судових експертів покладаються на орган судової експертизи Міністерства юстиції Казахстану. Фінансування органів судових експертиз здійснюється з державного бюджету.

Угорщина. Варто звернути увагу, що існують різні підходи до оплати роботи експерта або послуг судово-експертних установ. Наприклад, в Угорщині законом ХХІХ від 2016 року «Про судових експертів» передбачено, що у випадках, коли суд призначає розслідування ex-officio (стаття 49 (1)), винагорода за кожне розслідування виплачується відповідно до наказу Міністра юстиції № 3/1986. В інших випадках, не зазначених у статті 49 (1) вказаного закону, експерт може самостійно визначити свою винагороду (витрати за рахунком або одноразову суму, визначену в наказі Міністерства юстиції)⁴².

Експертна / судово-медична установа виставляє рахунок органу, що призначає експертизу, який протягом 30 днів після надходження рахунка оплачує винагороду. Якщо експерт працює в судово-експертній установі, він / вона не має права отримувати будь-які (додаткові) винагороди окремо після складання звіту. Це загальне правило, яке застосовується в усіх провадженнях. Загальним правилом також є те, що експерт має право на аванс у розмірі 50 % очікуваних витрат, але не більше 150 000 форинтів на його / її запит. Якщо підсудного не засуджено за результатами кримінального провадження в суді, держава покриває витрати на таке кримінальне провадження, включаючи винагороду експерта.

Бельгія. У Бельгії не існує системи бюджетних надбавок або субсидій, які виділяються судово-медичним установам. Лабораторії проводять судово-медичний аналіз на платній основі. Існує офіційний тариф на різні послуги, які надають судові експерти. У більшості випадків існує фіксована ставка за надану послугу. У разі відсутності фіксованої ставки застосовується погодинна оплата. За певних виняткових обставин звичайно застосовна ставка може бути перевищена⁴³.

Витрати на кримінальне провадження, які авансує держава Бельгія, несе сторона, яка прогала судовий процес. Якщо підозрюваного буде остаточно засуджено, його або її також буде зобов'язано сплатити судові витрати, до яких

⁴⁰ Лопата О.А. Міжнародне співробітництво експертної служби МВС України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 2017. 234 с.

⁴¹ Закон про судово-експертну діяльність в Республіці Казахстан. URL: <http://law.gov.kz/client/#!/doc/50301/rus/03.07.2014/634>

⁴² ECPDR Request 4652: Forensic Examinations.\Responses\HUNGARY – NATIONAL ASSEMBLY. URL: https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/604098/Answer%20No%204652_AV.docx

⁴³ ECPDR Request 4652: Forensic Examinations.\Responses\BELGIUM – CHAMBRE DES REPRESENTANTS. URL: https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/608707/2021-0056_-_ECPDR_4652_Belgium.pdf

віднесено судову експертизу, понесені під час розслідування. Якщо підозрюваного виправдають, судові витрати покриватиме держава.

У Бельгії експерту забороняється отримувати передоплату / аванс безпосередньо від сторін. Суддя визначає аванс, який кожна сторона повинна внести. Сума вноситься на рахунок у канцелярії суду. Методику розрахунку своїх судових витрат судовий експерт повідомляє судді та сторонам на початку своєї роботи. Після закінчення експертизи експерт складає розгорнутий акт про витрати на проведення експертизи. Саме суддя визначає суму винагороди експерта, враховуючи виконану роботу та її якість, а також дотримання строків.

Австрія. Відповідно до законодавства Австрії експертизи, що виконуються установами судово-медичної експертизи (перебувають в управлінні Федерального міністерства юстиції), оплачуються органом, який їх замовляє (прокуратури, суди) відповідно до ставок для свідків-експертів. У разі постановлення обвинувального вироку з підсудного стягуються ці оплати. Федеральне міністерство внутрішніх справ Австрії і деякі судово-медичні установи погодили рамковий договір щодо експертиз ДНК, який передбачає певну річну квоту експертиз для кримінальної поліції⁴⁴.

Висновки

1. У більшості європейських країн судово-експертна діяльність здійснюється як судово-експертними підрозділами, так і окремими компетентними судовими експертами. Формування системи експертно-криміналістичних установ відбувається або в поліцейських установах (при Міністерстві внутрішніх справ), або при Міністерстві юстиції. Як бачимо, у практиці європейських країн втілюються принципи забезпечення незалежності експерта, орієнтації не на відомчу приналежність експерта, а на наявність у нього спеціальних знань, необхідних для вирішення завдань правосуддя; спостерігаємо фактичну реалізацію принципу змагальності експертів, залучених різними сторонами процесу.

2. Під час створення спеціальних (експертних) установ виникають такі основні питання: організаційно-процесуальні стосовно судової експертизи; відомчої приналежності установ; посилення контролю у сфері судово-експертної діяльності; характер централізації (об'єднання всіх експертних установ в єдиний інститут судових експертиз під єдиним керівництвом в одному із відомств) та децентралізації (розосередження установ по відповідних відомствах)⁴⁵.

3. Реформування судово-експертних установ в європейських державах свідчить про доцільність створення одного національного органу для координації політики у сфері судової експертизи.

4. Наявність інституту приватної експертизи в країнах ЄС є не лише однією з гарантій забезпечення законних прав і свобод громадян та інтересів

---

⁴⁴ ECPRD Request 4652: Forensic Examinations.\Responses\AUSTRIA – PARLAMENT – NATIONALRAT. URL: https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/606558/ECPRD%204652_Forensic%20Examinations_AUSTRIA_EN.docx

⁴⁵ Скрипник М. Світовий досвід у судово-експертній діяльності / Експертно-дослідна служба України. URL: <https://ua-expert.com/ua/news/svitoviy-dosvid-u-sudovo-ekspertniydiyalmosti>

суспільства, але й дозволяє суттєво зменшити бюджетні витрати на утримання державних спеціалізованих експертних установ, сприяє здоровій конкуренції на ринку судово-експертних послуг.

5. Існуюча сьогодні в Україні класична (традиційна) модель системи інституцій судової експертизи характеризується децентралізацією в побудові системи експертних установ, функціонуванням мережі державних і комунальних експертних установ і служб, підвідомчих обмеженому законом колу суб'єктів (міністерств та відомств), наявністю внутрішньовідомчого правового регулювання. Її різновиди: а) із обмеженням приватних експертів у праві проведення криміналістичних, судово-медичних, судово-психіатричних експертиз; б) із наданням приватним експертам права проведення судово-медичних та криміналістичних експертиз (за виключенням окремих груп об'єктів)⁴⁶.

6. В Україні донині не визначено державного органу, відповідального за формування державної політики у сфері судово-експертної діяльності. Потребує нормативно-правового врегулювання й діяльність недержавних судово-експертних установ, а також діяльність експертів, які не є працівниками державних експертних установ, оскільки останніми роками активно розвиваються приватні установи різних організаційно-правових форм, що об'єднали в собі експертів і фахівців із відповідних галузей знань, і надають експертні послуги. Порівняльний аналіз свідчить про необхідність застосування збалансованого підходу до діяльності державних і приватних судово-експертних установ та експертів.

7. Одним із важливих елементів успішної інтеграції України до ЄС є досягнення певного рівня узгодженості норм законодавства нашої країни з правовими нормами ЄС щодо використання спеціальних знань у судочинстві. У цьому аспекті важлива увага до професійності експертів, до відповідності судово-експертних установ вимогам європейських стандартів, зокрема тим, які висуваються до членів Європейської мережі судово-експертних установ – European Network of Forensic Science Institutes (ENFSI).

---

⁴⁶ Ткаченко Н.М., Алексейчук В.І. Вибір моделі системи інституцій судової експертизи в Україні (переваги та ризики). 10-11 грудня 2021 р. С. 125–131. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/law/55nov2021/33.pdf>

Список використаних джерел

1. Гузела М., Канцір В. Зарубіжний досвід організації судово-експертної діяльності в процесі здійснення кримінального переслідування. 29.10.2018. С. 129–135. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/sep/18385/21.pdf>
2. Guidelines on the role of court-appointed experts in judicial proceedings of Council of Europe's Member States. Document adopted by CEPEJ at its 24th Plenary meeting. Strasbourg, 11–12 December 2014. URL: <https://rm.coe.int/168074827a>
3. Council Conclusions on the Action Plan for the European Forensic Science Area 2.0. 9 March 2023. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7152-2023-INIT/en/pdf>
4. Guide to Good Practices in Civil Judicial Expertise in the European Union. EGLE European Guide for Legal Expertise EEEI, October 2015. URL: <https://experts-institute.eu/wp-content/uploads/2018/03/2016-01-07-eeeei-guide-to-good-practices-egle-en-brochure.pdf>
5. Клименко Н. І., Купрієвич О. А Міжнародне співробітництво судово-експертних установ. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 4. С. 130–134.
6. ДСТУ ISO/IEC 17025:2017 «Загальні вимоги до компетентності випробувальних та калібрувальних лабораторій». URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=74782
7. Про затвердження організаційної структури Державного бюро розслідувань : Указ Президента України від 05.02.2020 № 41/2020. *Офіційний вісник України*. 2020. № 14. Ст. 547.
8. Агапова О. В. Щодо необхідності розробки концепції розвитку сфери експертного забезпечення правосуддя в Україні. URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/15602/14930>
9. Ткаченко Н. М., Алексейчук В. І. Вибір моделі системи інституцій судової експертизи в Україні (переваги та ризики). 10–11 грудня 2021 р. С. 125–131. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/law/55nov2021/33.pdf>
10. Іванович А. Організаційна підпорядкованість судово-експертних установ у Європі – сучасний стан. *Ароцкерівські читання: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 90-річчю від дня народження видатного вченого-криміналіста, д-ра юрид. наук, проф. Л. Ю. Ароцкера* (Полтава, 25 трав. 2017 р.) / Міністерство юстиції України; ХНДІСЕ. Харків, 2017. С. 37–40.
11. Адміністративно-правове регулювання судово-експертної діяльності: монографія / О.О. Олійник, В.В. 12. Галуцько, О.М. Єщук. Херсон: Грінь Д.С., 2015. 224 с.
12. Лопата О. А. Міжнародне співробітництво експертної служби МВС України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ. 2017. 234 с.
13. Система забезпечення судово-експертної діяльності в державах –членах НАТО: наук.- практ. огляд / С.О. Любченко, Ю.Ю. Нізовцев, О.А. Парфило; за заг. ред. О.А. Парфила; СБУ; Укр. НДІ спец. техніки та суд. експертиз. Київ: АртЕк, 2015. 56 с.
14. ECPRD Request 4652: Forensic Examinations. \Responses\Germany – Deutscher Bundestag. URL: https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/611192/Reply4652_EN.pdf
15. Авдєєва Г. Проблема гармонізації законодавства України у галузі судової експертизи із законодавством країн Європейського Союзу. С. 634–637. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7223/1/Avdeeva_634.pdf
16. Чумак В.В. Зарубіжний досвід організації діяльності судово-експертних установ. *Вісник ХНУВС*. 2020. № 4(91) С. 235–244.
17. Тополя Р. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання експертно-криміналістичних досліджень транспортних засобів. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 183–187.

18. Завидняк І. О. Позитивний досвід розвинених країн європейського союзу у використанні спеціальних знань під час розслідування злочинів у сфері господарської діяльності. *Теорія та практика судово-експертної діяльності: мат-ли VIII Міжвідом. конф.* (Київ, 27.11.2019). Київ, 2019.

19. Forensics Science Experts for Court. URL: https://www.bericon.co.uk/?gclid=CjwKCAjw5pShBhB_EiwAvmnNVwJb1ks-fmfZc6hH5M6sqH5YTfMn1dBxUiNEwuryDI-qQmo9YYkRuRoCbmAQAvD_BwE

20. ECPRD Request 4652: Forensic Examinations. \Responses\Estonia – Riigikogu. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/608049/ECPRD%204652.docx>

21. ECPRD Request 4652: Forensic Examinations. \Responses\Portugal – Assembleia Da Republica. URL: https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/609544/ECPRD_4652.doc

22. ECPRD Request 4652: Forensic Examinations. \Responses\Romania – Camera Deputatilor. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/607440/ECPRD%204652.docx>

23. ECPRD Request 4652: Forensic Examinations. \Responses\Slovakia – National Council. URL: https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/609305/Slovakia_Forensic%20Examinations.docx

24. ECPRD Request 4652: Forensic Examinations. \Responses\ Netherlands – Tweede Kamer Der Staten-Generaal. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/610291/Dutch%20reply%20request%204652%20%E2%80%93%20Forensic%20Examinations.docx>

25. ECPRD Request 4652: Forensic Examinations. \Responses\SWEDEN – RIKSDAG. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/603210/ECPRDForensicexaminations.docx>

26. ECPRD Request 4652: Forensic Examinations. \ Responses\Latvia – Latvijas Republikas Saeima. URL: https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/603840/ECPRD_4652.docx

27. ECPRD Request 4652: Forensic Examinations. \Responses\Luxembourg – Chambre Des Deputes. URL: https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/607052/4652_Reply_CHD_Forensic%20Examinations.docx

28. Латвія починає модернізацію системи судової експертизи. 20.06.2022. URL: https://www.iem.gov.lv/en/article/latvia-launches-modernization-forensic-examination-system?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F

29. ECPRD Request 4652: Forensic Examinations. \ Responses\Cyprus – House Of Representatives. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/request-details/602313>

30. ECPRD Request 4652: Forensic Examinations. \Responses\Czechia – Chancellory Of The Chamber Of Deputies. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/609490/ECPRD%204652.pdf>

31. ECPRD Request 4652: Forensic Examinations. \Responses\Finland – Eduskunta. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/608623/ECPRD%204652%20Forensic%20Examinations.pdf>

32. ECPRD Request 4652: Forensic Examinations. \Responses\Croatia – Hrvatski Sabor. URL: <https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/609689/ECPRD%20request%204652%20-%20Forensic%20Examinations.docx>

33. Про NICC. URL: <https://nicc.fgov.be/missie-opdrachten>

34. Литовський центр судово-медичної експертизи. Координаційна рада судових експертів. URL: <https://ltec.lrv.lt/lt/teismo-ekspertu-veiklos-koordinavimo-taryba>

35. Закон Литовської Республіки про судову експертизу. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.286DC4AF9827/asr>

36. Закон про судово-експертну діяльність в Республіці Казахстан. URL: <http://law.gov.kz/client/#!/doc/50301/rus/03.07.2014/634>

37. ECPRD Request 4652: Forensic Examinations.\Responses\Hungary – National Assembly. URL: https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/604098/Answer%20No%204652_AV.docx

38. ECPRD Request 4652: Forensic Examinations.\Responses\Belgium – Chambre Des Representants. URL: https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/608707/2021-0056_-_ECPRD_4652_Belgium.pdf

39. ECPRD Request 4652: Forensic Examinations.\Responses\Austria – Parlament – Nationalrat. URL: https://ecprd.secure.europarl.europa.eu/ecprd/private/file/606558/ECPRD%204652_Forensic%20Examinations_AUSTRIA_EN.docx

40. Скрипник М. Світовий досвід у судово-експертній діяльності / Експертно-дослідна служба України. URL: <https://ua-expert.com/ua/news/svitoviy-dosvid-u-sudovo-ekspertniydiyalnosti>

***Дослідницька служба
Верховної Ради України***

*Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.

При написанні матеріалів було використано інформацію із бази ECPRD. Відповідні матеріали не призначені для використання у власних наукових дослідженнях.